

Феномен популізму в українській та зарубіжній спеціальній літературі (історіографічний екскурс)

І. Б. Кіянка*

Львівський регіональний інститут державного управління
Національної академії державного управління при Президентові України, м. Львів, Україна
*E-mail: kiyanka@i.ua

Paper received 06.01.16; Accepted for publication 20.01.16.

Анотація. Аналізується зміст популізму як феномену в історіографічному екскурсі. Досліджується проблема взаємодії популізму та політики. Вивчається проблематика популізму через призму українських та зарубіжних науковців. Виділено обов'язкові умови та чинники виникнення популізму в різних періодах історії. З'ясовуються проблеми популізму в українській політиці.

Ключові слова: популізм, політика, політична система, політичний режим, політична культура, політична стабільність

Популізм є темою наукових досліджень вже понад півстоліття, і публікації, присвячені тим чи іншим граням цього явища, різним його проявам у минулому та у сучасному політичному житті, є на загал вельми численними. Проте в Україні названий феномен з'явився у полі зору науковців фактично лише у 1990-і роки [16].

Однією з перших публікацій вітчизняного автора, що стосувалися цього явища, була стаття Д. Видріна, яка побачила світ ще у період «перебудови». Протягом названого десятиліття в Україні популізм на загал залишався поза фокусом уваги політологів. Помітним кроком у його вивченні наприкінці 1990-х років стала низка публікацій у збірнику матеріалів українсько-білоруського семінару [5, 36].

Ступінь наукової розробленості проблеми вивчення феномену популізму є невідповідним її актуальності, що обумовлено специфікою та складністю міждисциплінарного підходу, відсутністю цілісного уявлення про механізм формування цих принципів. У цілому, їх аналіз є недостатньо оформленим дослідницьким напрямком, у рамках якого йде пошук адекватних наукових підходів.

Значний внесок у теоретико-методологічні дослідження феномену популізму зробили вітчизняні учені: Д. Видрін, О. Гриценко, В. Бурдяк, В. Литвин, Ю. Макара, А. Романюк, І. Павленко, І. Побочий, В. Солодовника та зіставляючи погляди та оцінки, сформульовані у працях низки відомих зарубіжних дослідників (Е. Геллнера та Г. Юнеску, М. Кенован, К. Мадде, І. Мені та І. Сарель, П. Таггарта та ін.),

Предметом власних розмірковувань О. Гриценка стали популістські прояви в українському національному русі, у їх культурному, політичному вимірах. На його думку, культурний популізм був важливою характерною рисою новочасної української літератури вже від самого моменту її появи на рубежі XVIII – XIX ст. У XIX ст. літературне «українофільство» переросло в ідеологічне народництво. Популістські риси виразно представлені у програмному документі Товариства св. Кирила і Мефодія («Книга буття українського народу»), в ідеологічних побудовах П. Куліша.

За визначенням О.Гриценка, на кінець XIX ст. народницькі, а відтак і популістські, концепції посіли помітне, або й домінуюче місце в усіх течіях українського руху. Їм були властиві «культурний есенціалізм» – переконання, що базовими рамками української національної ідентичності мусять бути сакралізована українська («народна») мова та сакралізована-

такі етнічно українська фольклорна спадщина, натомисть усе, що опиняється поза цими рамками, вважається чужорідним, неукраїнськими», і водночас «соціальний есенціалізм» – точка зору, згідно з якою справжні українці лише ті, що належать до «народу» (за винятком хіба що літераторів) [6, 80].

На думку О. Гриценка, до популістських складових української народницької ідеології належать міфологема про «вічне зрадництво» українських еліт, теза про «безкласовість» українського народу – з огляду на денационалізацію вищих класів. При цьому О.Гриценко дав критичну оцінку популістських, з його погляду, проявів у суспільно-політичному житті України кінця 1990-х років.

Істотне зростання інтересу української політичної науки до популізму мало місце лише наприкінці «нульових» років, коли відповідна тематика стала предметом розгляду у кількох статтях. Так, політичні характеристики популізму, його зв'язок із особливостями сучасної партійної демократії та популістські прояви у діяльності українських партій були предметом розгляду у статті А.Романюка. Автор, зокрема, висловив думку, що популістські партії не є ідеологічними, оскільки їхні програми мають універсальний характер, апелюють «до всіх», а не до певної соціальної групи. При цьому популісти звертаються не до інтелекту і знань громадян, а оперують категоріями справедливості, солідарності, поваги, віри [9, 242].

Популістські елементи діяльності українських політичних партій були також темою статті В. Бурдяк та Ю. Макара. Дослідники підкреслили використання популістами демагогічних прийомів, експлуатацію ними інстинктів та емоцій натовпу. На їхню думку, популізм небезпечний тим, що може привести до влади авторитарних чи навіть тоталітарних політичних лідерів. Так само як і А. Романюк, В. Бурдяк та Ю. Макар вважають, що популізм значною мірою властивий практично усім впливовим українським політичним партіям, які «максимально наблизили програми до настроїв популізму, найпоширеніших в Україні». Це, з їхнього погляду, вказує, що нашому суспільству «притаманний низький рівень політичної культури, соціальної мобільності, відсутня єдина загальнонаціональна парадигма національно-державного розвитку» [4, 130-136].

У кількох різних аспектах розглянув явище популізму І. Побочий. Він зазначив, зокрема, що за значного розмаїття популістських рухів, які можуть бути і лівими, і правими, їх об'єднує ворожість до плюралізму

і консенсусу, котрі виникають лише на основі діалогу з усіма політичними групами. І. Побочий вказує на використання популістськими лідерами демагогічних методів та прийомів, зазначаючи при цьому, що популізм та демагогію не можна ототожнювати. На думку дослідника, у сучасній українській політиці (стаття опублікована на початку 2000-х років) певною мірою популістськими є всі політичні сили[11].

Питання про популізм у партійній політиці сучасної України торкнулася у своїй публікації І. Павленко. На її думку, після політичних зсувів 2004 р. (Помаранчевої революції) в Україні почався процес ідеологізації партій. У цьому зв'язку І. Павленко висловила незгоду із поширеними звинуваченнями українських партій у тому, що саме популізм є єдиною ідеологією їхніх лідерів. З її точки зору, популізм є лише методом політичної боротьби, а не ідеологією; цей метод широко використовують політичні сили у багатьох країнах, у тому числі і в Україні[10, 13-19].

Окремі грані популістських проявів у суспільно-політичному просторі сучасної України є темою публікацій О. Нечосіної [13, 36-42]. Зокрема, дослідниця звернулася до питання про ефективні методи інформаційного забезпечення потенційно необхідних, але непопулярних дій органів влади. За її формулюванням, «...поетапна реалізація державної політики часто пов'язана із непопулярними заходами. Це створює певний конфлікт, сприяє маніпулюванню громадською думкою, застосуванню «заборонених технологій» впливу, виникненню і укоріненню соціальних і політичних міфів, прояву політичного популізму в найнегативніших його формах» [14, 159-161].

Натомість у політичній науці загалом, перш за все в європейській, популізм є тематикою, що висвітлюється у не до порівняння більших масштабах. Вона привернула критичну увагу науковців ще у 1950-ті – 1960-ті роки. У нашому стислому огляді стану дослідження феномену популізму почасти покладаємося на роботи інших дослідників. Зокрема, можна звернутися до розлогого аналітичного огляду англомовної літератури про популізм, що міститься у статті швейцарського політолога Крісти Дейвікс.

К. Дейвікс окреслила спільні моменти у їхніх роздумах, розставивши водночас і деякі власні акценти. За її визначенням, загалом «досліджень окремих прикладів популізму значно більше, ніж теоретичних робіт про популізм як явище». К. Дейвікс вказала на теоретичну складність розмежування популізму як ідеології та як руху. Разом із цим існує фактично консенсусний погляд дослідників, що спільною рисою всіх популістів є орієнтація на «народ», який протиставляється особам та групам, які не входять у це поняття – «іншим, не таким як народ».

При цьому для правих популістів «народ» постає як належність до певної нації, чи культури, чи раси, натомість для лівих – як певний окремий клас (найчастіше робітництво), соціальна верства. Дослідниця вказує, що «популізм заперечує на практиці складність різних соціальних груп, вимагаючи звести усі відмінності всередині групи та між групами до однієї, всеохоплюючої відмінності», відтак заперечуючи необхідність компромісу, створюючи небезпеку тиранії більшості. У популізмі втілюється т.зв. «парадокс

демократії» – певне протиріччя між складними демократичними інститутами та вимогами «справедливості», кращого життя для народу-суверену. В іншому аспекті можна вести мову про «інституційний парадокс популізму» – критикуючи існуючі політичні інститути та істеблішмент, популісти прагнуть їх використати і самим стати новою елітою.

На думку К. Дейвікс, популізм у умовах представницької демократії є неминучим, проте водночас він є «псуванням» демократії, і популісти швидше «розбещують», ніж «виховують» громадян демократій. Водночас існує й інша точка зору, згідно з якою позитивна функція популізму у демократичній системі полягає у тому, що він змушує звернути увагу на збої в її функціонуванні, які можуть пошкодити цю систему в цілому [15].

Добре аргументований та розлогий аналіз різних підходів до розуміння популізму, які склалися у західній (насамперед англомовній) літературі у 2000-х роках, запропоновано у статті гарвардських дослідників Н. Гідрона та Б. Боніковскі. Варто відзначити їхню формулювання перспективи подальшого академічного осмислення феномену популізму, яку вони бачать насамперед у дослідженні варіацій популістської політики. Автори наголосили, що досягнути популізм як певне узагальнююче поняття можна лише через широкі компаративні дослідження. Н. Гідрон та Б. Боніковскі вказують, зокрема, на дослідницьку актуальність питання про визначення конкретних соціальних груп, які у популістському дискурсі входять або не входять до «народу» та «інших», пояснення відмінностей форм популізму у різних країнах, з'ясування обставин, які зумовлюють сприйняття популістських звернень з боку їхньої «цільової аудиторії», і низку інших[17].

Тут згадаємо, що визначення існуючих у сучасній західній літературі варіантів тлумачення поняття популізму становить зміст невеликої публікації української дослідниці С. Кіршенблат, яка наводить формулювання французького політолога П.-А. Тагєфа: популізм – це тип «тип соціальної та політичної мобілізації, яка може бути пов'язана лише з політичними діями та дискурсом, а не з політичним режимом та ідеологією»; «...популізм є політичним стилем, який адаптується до різних ідеологічних рамок та систем».

З погляду С. Кіршенблат, «популізм характеризується значною мінливістю, що ускладнює спробу його детального визначення». Вона цитує П. Таггарта, який підкреслював, що «популізм набуває відтінку того суспільства, у якому він з'являється», використовуючи характерні традиції, міфи та символи з метою інтеграції народу[20, 128].

Підсумовуючи свої аналітичні роздуми, С. Кіршенблат зробила висновок: «Справжня загроза, що постала нині перед ліберальною демократією – це зростання недемократичного нелібералізму. І ті, хто поставлять собі за мету врятувати демократію, повинні будуть боротися на два фронти: проти популістів і проти тих лібералів, які зневажають демократію як таку» [7].

Питання про місце популістських партій у партійних системах країнах Центральної Європи було центральною темою статті В. Литвина. Відзначивши складну розмаїтість, багатозначність феномену популізму загалом, дослідник констатував, що у країнах цього регіону

(зауважимо, що, попри назву, фактично стаття стосується політичних реалій цілої Центрально-Східної Європи, включно із Румунією та Болгарією) популізм має низку специфічних, властивих лише йому рис. Перша з них полягає у тому, що центральноєвропейські популістські партії репрезентують себе як альтернативу існуючій представницькій системі у цілому. По-друге, вони виступають проти розуміння демократії як захисту прав меншості, тримаючись переконання, що «участь більшості повинна бути глибинною основою легітимациї політики». По-третє, популісти у цьому регіоні Європи «бачать своїм завданням зміну окремих елементів у системі «ліберального консенсусу» в перехідний період: таких, які стосуються питань ринково орієнтованих реформ, інтеграції в європейські та євроатлантичні структури, прийняття націоналістичної мови або поведінки». Вони «відмовляються від «політичної коректності» лібералізму, а також дають можливість громадянам обговорювати проблеми, вагомій їй для інших партій». Для дефініції такого стану речей автор використав термін «демократичний ілібералізм» [8, 56].

Узагальнюючи реалії політичного життя Центральної Європи посткомуністичного періоду, В. Литвин вважає, що для неї актуальним є популізм чотирьох напрямків: радикальний лівий популізм, радикальний правий популізм, націонал-популізм та центристський (новітній) популізм. При цьому популізм будь-якого з напрямків може виявляти себе у «м'яких» або «жорстких» формах. «М'який» популізм є викликом існуючій системі представництва, партійній системі зокрема, у той час як «жорсткий» атакує базові принципи ліберальної демократії – захист прав людини і громадянина, національних меншин тощо. Лінія ж поділу між ними є доволі розмитою та змінюється.

Досить широкий аналіз виразно популістських характеристик політичного життя сучасної Угорщини міститься у статті А. Бозоки. Угорський дослідник показав, що зростання популізму у цій країні почалося у другій половині 1990-х років. Діяльність урядів Віктора Орбана та партії «Фідес» після виборів 2010 р. він характеризував як «популістський переворот», а на загал їхнє правління – як приклад «тиранії більшості». А. Бозоки проводив паралелі між нинішнім угорським режимом та режимами Х. Перона в Аргентині, правлінням Ф. Туджмана у Хорватії та В. Мечіяра у Словаччині [3, 162].

Питання про популізм у посткомуністичній Угорщині детально висвітлювалося також у статті угорської дослідниці Р. Уїц. Вона відзначила, зокрема, що специфіку сучасного угорського популізму становить те, що він процвітає в умовах стабільного конституційного устрою та добре консолідованої партійної системи. Популізм став в Угорщині не інструментом боротьби за владу «політичних новачків» чи маргінальних політичних гравців, але технологією великої парламентської партії [21, 37-69].

Докладний кількісний та якісний аналіз феномену популізму у посткомуністичній Словаччині міститься у колективній публікації групи науковців з Інституту громадських справ у Братиславі. Популістські рухи апелюють зазвичай до народу, «простих людей». Популісти виступають проти політичної системи, владних еліт, позиціонуючи себе захисниками людей від

чиновників, крупного бізнесу, інших домінуючих структур. Популістам властиве амбівалентне ставлення до держави. Вони виступають за сильну державу, здатну захистити маленьку людину, і водночас прагнуть до якнайменшої присутності держави у житті громадян. Популісти виявляють схильність до ідеалізації таких спільнот, як село, регіон, нація. Вони ставлять локальне та регіональне, етнічне, національне почуття вище принципів свободи [18, 99-130].

Л. Ликачіна відзначила, що сучасні польські дослідники розрізняють популізм протесту (соціальний) та популізм ідентичності (національний). Популізм протесту являє собою критику еліт, яким протиставляється народ, «прості люди», «пересічні громадяни», як носії всляких чеснот. Йому властивий «гіпердемократизм», заперечення звичайних демократичних процедур. Популізм ідентичності також спрямований проти еліт та існуючої держави. Проте еліти засуджуються перш за все тому, що вони не є «національними» [19, 11-32].

Феномен правого популізму у сучасному політичному житті країн Західної Європи аналізувала російська дослідниця С. Погорельська. На її думку, на відміну від правого радикалізму та традиційного консерватизму, популістські рухи мають досить широкий характер, і зміцнюються на демократичних шляхах. При цьому, за визначенням С. Погорельської, «локальність у сполученні із загальнонаціональною амбіцією – типово для зародження правопопулістської партії» [12, 51-63]. Програмам правопопулістських партій властива суперечливість, сполучення елементів, які зазвичай є складовими відмінних політичних доктрин – економічного неолібералізму з протекціонізмом, авторитарності, пов'язаної з персоною лідера, і демократичних закликів, і т.д. С. Погорельська акцентувала глибокий зв'язок правих популістських рухів з локальними проблемами, специфікою певної політичної культури.

С. Погорельська вважає, що «правий популізм надто різноманітний, щоб порівнювати його на змістовному рівні». Дослідниця окреслила характерні особливості програм та діяльності правих популістських партій різних європейських країн, приділивши при цьому особливу увагу Німеччині. На її думку, спільною рисою політичного середовища, в якому набули впливу правопопулістські рухи, є абсолютизація політичного консенсусу, розмитий, надто широкий «центр», мало відчутна різниця між партіями при владі та в опозиції

Виявлення зв'язку між популізмом, популістськими методами та прийомами політичної боротьби і національними (націоналістичними) рухами у пострадянських країнах становить основний зміст дисертаційного дослідження Н. Баранова. Автор спирається у своїй роботі перш за все на факти та події суспільно-політичного життя Литви у період розпаду СРСР та перші роки її державної незалежності. З погляду дослідника, популісти використовують такі особливості повсякденної свідомості, як спрощене уявлення про суспільне життя, безпосередність сприйняття, максималізм та схильність до простих та однозначних рішень» [1, 213-214].

На думку Н. Баранова, популізм пов'язаний з демократією, і виникає там, де існують демократичні політичні інститути, а маси, у якості виборців, є учасниками політичного процесу. Дослідник вживає термін «національний популізм», яким позначає політичну

діяльність, засновану на експлуатації національних почуттів людей, що сполучається із популістськими методами політичної боротьби. Його агресивною, крайньою формою є, за Н. Барановим, «націоналістичний популізм» [2, 363-382].

Підсумовуючи сказане вище, можна підкреслити наступні моменти. Найбільшу складову літератури, що стосується популізму, формують публікації, сфокусовані на історії або на сучасних реаліях окремих популістських режимів, рухів чи партій, політиків-популістів тощо. Деякі з них, як, приміром, історія Популістської партії у США є предметом наукової дискусії вже протягом кількох десятиліть, і позначені помітною еволюцією оцінок та висновків дослідників.

З іншого боку, очевидна актуалізація популізму у політичному житті як Західної, так і посткомуністичної Центрально-Східної Європи, де він в останні роки набув деяких рис, невластивих популістам минулого, зумовила зростання уваги науковців до цього явища у 1990-ті – 2000-ні роки. Водночас, популізм у названий період набув нового впливу і у країнах Латинської Америки, і навіть у Сполучених Штатах.

В українській спеціальній літературі інтерес до популізму з'явився наприкінці 1990-х років. Вихідною базою його вивчення стала рецепція аналітичних висновків західних дослідників. Сьогодні вітчизняна історіографія популізму представлена низкою публікацій у форматі статей. На тлі загальних характеристик популізму як явища, що спираються перш за все на доробок західних політологів, висвітлено, зокрема, такі питання, як прояви популізму в історії українського національного руху, сучасній українській політиці, популістські прийоми політичної боротьби, філософський дискурс цього поняття. Увагу науковців привертала прояви популізму в актуальному політичному просторі країн Східної Європи. Дослідники вказали також на популістську складову у діяльності практично усіх українських партій, на зв'язок між популізмом та кризою представницької функції вітчизняної партійної системи. Водночас можна вказати на чималі відмінності та розбіжності у поглядах науковців. При цьому всебічного, комплексного аналітичного дослідження популізму в українській історіографії до сьогодні не створено.

ЛІТЕРАТУРА

1. Баранов Н. Популизм как глобальное явление // Гуманизм, глобализм и будущее России. Материалы международной научной конференции. С.-Пб., 15 ноября 2002 г. – С.-Пб.: БГТУ, 2002. – С. 213-214.
2. Баранов Н. Национальный популизм как источник конфликтов на постсоветском пространстве // Форум 2004. Нация и мир. Ежегодник Института сравнительной политологии РАН. – М.: Мысль, 2004. – С. 363-382.
3. Бозоки А. Популизм на дискурсе венгерских элит // Сравнительная политика. – № 3 (9). – 2012. – С. 162-184.
4. Бурдяк В., Макар Ю. Популізм – складова діяльності українських політичних партій // Україна – Європа – Світ. Серія: Історія, міжнародні відносини. – Тернопіль, 2012. – Вип. 10. – С. 130-138.
5. Выдрин Д. Технология популизма. Опыт анализа политических уловок // Диалог. – 1990. – № 3. – С. 36-46
6. Гриценко О. Популізм: світоглядне, історичне і культурне коріння // Феномен популізму в пострадянському просторі. Матеріали українсько-білоруського семінару. – К.: УЦКД, 1999. – С.7-25./ 80 с.
7. Кіршенблат С. Методологічні підходи до визначення феномену популізму / URL: http://www.rusnauka.com.35_PWNM.2008/Politologia/38336.doc.htm
8. Литвин В. Популістські партії у структурі модерних партійних систем країн Центральної Європи: порівняльний аналіз // Український науковий журнал «Освіта регіону». – 2012. – № 2. – С. 56-69 / URL: <http://www.social-science.com.ua/article/778>
9. Романюк А. Популізм і розвиток партійної системи в Україні // Партійна система сучасної України: еволюція, тенденції та перспективи розвитку. Матеріали міжнародної науково-практичної конференції, 24-25 листопада 2011 р.). – К.: Інститут політичних та етнонаціональних досліджень ім. І.Ф. Кураса, 2012. – С. 242-258.
10. Павленко І. Ідеологічні трансформації провідних політичних партій України // Стратегічні пріоритети. – № 1 (6). – 2008. – С. 13-19.
11. Побочий І. Політичний популізм і його місце в сучасному протистоянні політичних сил в Україні / URL: [http://www.Filosof.com.ua/Jornel\(V70\)Pobochuj.pdf](http://www.Filosof.com.ua/Jornel(V70)Pobochuj.pdf).
12. Погорельская С. «Вечно вчерашние»: правый популизм и правый радикализм в Западной Европе // Мировая экономика и международные отношения. – 2004. – № 3. – С. 51-63.
13. Нечосіна О. Популізм як політичний феномен та технологія // Актуальні проблеми державного управління. Збірник наукових праць. – Одеса: ОРИДУ УАДУ, 2000. – Вип. 4. – С. 39-42.;
14. Нечосіна О. Застосування різних типів мотивації в популістському управлінському впливі // Актуальні проблеми державного управління. – Одеса: ОРИДУ УАДУ, 2002. – Вип. 90. – С. 159-167.
15. Дейвикс К. Популизм / URL: <http://www.gefter.ru/archive/6800>
16. Феномен популізму в пострадянському просторі. Матеріали українсько-білоруського семінару. – К.: УЦКД, 1999. – 80 с.
17. Gidron, N., Bonikowski, B. Varieties of Populism: Literature Review and Research Agenda // Weatherhead Center for International Affairs. Harvard University. – # 13 – 0004.
18. Meseznikov, G., Giarfasova, O., Butora, M., Kollar, M. Slovakia // Populist Politics and Liberal Democracy in Central and Eastern Europe. – Bratislava, 2008. – P. 99-130.
19. Szacki, J. Pytania o populizm // Krytyka polityczna. – Warszawa, 2003. – S. 28 – 34.; Markowski P. Populizm a demokracja: ujecia, dylematy, controwersje // Populizm a demokracja. – Warszawa, 2004. – S. 11-32.
20. Taggart, P. Populism. – Buckingham: Open University Press, 2000. – 128 p.
21. Uitz, R. Hungary // Populist Politics and Liberal Democracy in Central and Eastern Europe. – Bratislava, 2008. – P. 37-69.

REFERENCES

1. Baranov, N. Populism as a global phenomenon // Humanism, globalism and the future of Russia. Proceedings of the international scientific conference. S.-Pb. November 15, 2002 - St.-Pb.: BGTU, 2002. - P. 213-214.
2. Baranov, N. National populism as a source of conflict in the post-// Forum 2004. The nation and the world. Yearbook of the Institute of Comparative Political Sciences. - M.: Thought, 2004. - P. 363-382.

3. Bozoki, A. Populism as a discourse of the Hungarian elite // Comparative Politics. - № 3 (9). - 2012. - C. 162-184.
4. Burdiak, V., Makar, J. Populism - part of Ukrainian political parties // Ukraine - Europe - The World. Series: History, International Relations. - Ternopil, 2012. - Is. 10. - P. 130-138.
5. Vydrin, D. Technology of populism. Experience in the analysis of political gimmicks // Dialog. - 1990. - № 3. - P. 36-46.
6. Gritsenko, O. Populism: ideological, historical and cultural roots // The phenomenon of populism in the post-Soviet space. Materials of Ukrainian-Belarusian seminar. - K.: UTSKD, 1999. - P. 7-25. / 80 p.
7. Kirshenblat, S. Methodological approaches to the phenomenon of populism / URL: http://www.rusnauka.com.35_PWNM.2008/Politologia/38336.doc.htm
8. Lytvyn, V. Populist parties in the structure of modern party systems in Central EB-brine: Comparative analysis // Ukrainian scientific journal "Education in the region." - 2012. - № 2. - P. 56-69 / URL: <http://www.social-science.com.ua/article/778>
9. Romaniuk, A. Populism and development of the party system in Ukraine // Ukraine modern party system: evolution, trends and prospects. Proceedings of international scientific conference, 24-25 November 2011). - K.: I.F. Kuras Institute of Political and Ethnic Studies of the National Academy of Sciences of Ukraine, 2012. - P. 242-258.
10. Pavlenko, V. Ideological transformation leading political parties of Ukraine // Strategic Priorities. - № 1 (6). - 2008. - P. 13-19.
11. Pobochny, I. Political populism and its place in today's opposition political forces in Ukraine / URL: [http://www.Filosof.com.ua/Jornel\(V 70\) Pobochny.pdf](http://www.Filosof.com.ua/Jornel(V 70) Pobochny.pdf).
12. Pogorelskaya, P. "Forever yesterday": right-wing populism and right-wing radicalism in Western Europe // World Economy and International Relations. - 2004. - № 3. - P. 51-63.
13. Nechosina, O. Populism as a political phenomenon and technology // Actual problems of public administration. Collected Works. - Odessa: ORIPA UAPA, 2000. - Is. 4. - P. 39-42.
14. Nechosina, O. Use of different types of motivation in management populist influence // Actual problems of public administration. - Odessa: ORIPA UAPA, 2002. - Is. 90. - P. 159-167.
15. Deiwiks, Ch. Populism / URL: <http://www.gefter.ru/archive/6800>
16. The phenomenon of populism in the post-Soviet space. Materials of Ukrainian-Belarusian seminar. - K.: UTSKD, 1999. - 80 p.
17. Gidron, N., Bonikowski, B. Varieties of Populism: Literature Review and Research Agenda // Weatherhead Center for International Affairs. Harvard University. - # 13 - 0004.
18. Meseznikov, G., Giarfassova, O., Butora, M., Kollar, M. Slovakia // Populist Politics and Liberal Democracy in Central and Eastern Europe. - Bratislava, 2008. - P. 99-130.
19. Szacki, J. Pytania o populizm // Krytyka polityczna. - Warszawa, 2003. - S. 28 - 34.; Markowski P. Populizm a demokracja: ujecia, dylematy, kontrowersje // Populizm a demokracja. - Warszawa, 2004. - S. 11-32.
20. Taggart, P. Populism. - Buckingham: Open University Press, 2000. - 128 p.
21. Uitz, R. Hungary // Populist Politics and Liberal Democracy in Central and Eastern Europe. - Bratislava, 2008. - P. 37-69.

The phenomenon of populism in Ukrainian and foreign literature (historiographical example)

I. Kiyanka

Abstract. We analyze the content of populism as a phenomenon in historiographic example. The problem of interaction between populism and politics. The problems of populism is studied through the prism of Ukrainian and foreign scientists. Highlight the required conditions and factors of populism in different periods of history. Author analyzed the problem of populism in Ukrainian politics.

In Ukrainian literature interest in populism appeared in the late 1990s. The initial study was the basis of his reception of analytical findings Western scholars. Today domestic historiography populism presented a number of papers in the form of articles. Amid the general characteristics of the phenomenon of populism, based primarily on the legacy of Western political scientists, highlights particular issues such as manifestations of populism in the Ukrainian national movement, modern Ukrainian politics populist methods of political struggle, philosophical discourse of the concept.

The attention of researchers attract manifestations of populism in the actual political landscape of Eastern Europe. The researchers also pointed to the populist part in the activities of almost all Ukrainian political parties, the relationship between populism and representative features of national crisis the party system. At the same time we can point to considerable differences and disagreements scientists. This comprehensive, integrated analytical study of populism in Ukrainian historiography until now not been created.

In summary, we can emphasize the following points. The largest component of the literature on populism, form publications focused on the history or contemporary realities of certain populist regimes, movements or parties, populist politicians and others. Some of them, as, for example, the history of populist parties in the US are the subject of scientific debate for several decades, and marked a noticeable evolution assessments and conclusions of researchers.

Keywords: *populism, politics, political system, political system, political culture, political stability*